

TVITER KNJIŽEVNOST – IZMEĐU FORME I SMISLA

Razumijevanje bilo koje pojave, pa time i književne, mora da pođe, između ostalog, od njene klasifikacije, odnosno povezivanja partikularne pojave sa drugim istim ili njoj sličnim pojavama. Smještanjem jedinstvenog fenomena ljudskog iskustva u određenu klasu ili grupu činimo neophodan korak ka razumijevanju, ali istovremeno se udaljavamo od same pojave kao jedinstvenog akta ljudskog djelovanja. Neophodnost uopštavanja, dakle, istovremeno i doprinosi i onemogućava razumijevanje. Zbog toga je neophodno da se interpretacija poveže sa onim elementima književnog djela koji ne samo da znače ponavljanje nego i varijaciju, inovativnost, jedinstvenost.

Ništa drugo nije tvrdio ni Derida¹ kada je, govoreći o žanru, zaključio da treba govoriti o učestvovanju (*participation*) u, a ne o pripadanju (*belonging*), žanru. Pripadnost određenog djela nekom žanru ne može biti ograničena samo na jedan žanr. Ono može da obuhvata više žanrova, pa je strogo ograničavanje kontraproduktivno. To ne govori samo o djelu, nego i o žanrovima. Ovom tvrdnjom prestaje da važi uvreženo mišljenje o „čistoći“ žanra, jer stavlja do znanja da su svi žanrovi „nečisti“, da su im granice difuzne, nejasne i samim tim ih je nemoguće odrediti.

Proučavati književnost bez svijesti o žanru je nemoguće, a žanr je najprije definisan formom djela. Stvaranje književnog djela u predmodernom vremenu značilo je majstorstvo ukalupljivanja. Upravo je ograničenje formom bilo znak istinskog majstorstva umjetnika. Jedino je roman odstupao od tog pravila, ali je iz tog razloga i smatran nižom vrstom. Roman je prvi uveo eklektizam oblika i prekoračio granice žanrova. Međutim, ograničavanje nije samo hendikep, nego je i mogućnost, jer se upravo u doživljaju ograničenja i projavljivanja novih mogućnosti krije estetski doživljaj. Mi uživamo gledajući kako je neko pred nama „razbio“ postojeću formu, pri tome ostajući u njoj. Dakle, svako ograničavanje je istovremeno i prilika za prevladavanje ograničenja.

Do pojave interneta, književnost je bila ograničena na oblik štampane knjige, te stoga i nije bilo diskusije o uticaju tehnoloških inovacija na književnost. Tek s pojavom elektronske književnosti dobijamo inovaciju i na tom nivou. Elektronskom književnošću nazivamo književnost koja se pojavljuje u digitalnom obliku, a može da bude prikazana na različitim uređajima kao što su računarski ekrani, ekrani tableta, mobilnih telefona ili specijalnih elektronskih čitača knjiga. Djelo koje se pojavljuje u elektronskom obliku može da se istovremeno pojavi i u obliku štampane knjige, pa njen pandan nazivamo elektronska knjiga. Elektronska knjiga još uvijek ne mora da bude prikazana na internetu. Ukoliko jeste, onda

¹ Derida, Žak; Ronel, Avital (Derrida, Jacques; Ronell, Avital): “The Law of Genre”, *Critical Inquiry*, sv. 7, br. 1, 1980, str. 55–81. JSTOR, www.jstor.org/stable/1343176

se ona samo uslovno može nazvati internet-književnošću. Dakle, književnost na internetu ne mora istovremeno da bude i internet-književnost.

Djelo koje bi se moglo nazvati internet-književnošću mora da koristi potencijale interneta u poetičke svrhe. Ovdje je riječ o povratnoj sprezi, koja je gore pomenuta u opštem smislu odnosa žanr – konkretno djelo. Da bi konkretno ostvarenje moglo biti svrstano u internet-književnost, a ne samo u elektronsku literaturu, ono mora da se, bivajući determinisano određenim osobinama interneta, izdigne iznad njih i da ih suvereno koristi dajući im novi smisao. Ono mora, jednom riječju, da determiniše bivajući determinisano.

Prva i najvažnija osobina internet-književnosti je nelinearnost. Ovaj pojam je usko vezan za pojam hiperteksta. Prema *Dudenu* definicija hiperteksta (*Hypertext*) glasi: „über Links verbundenes Netz aus Text-, Bild- und Dateneinheiten, indem sich die Nutzer je nach Interesse bewegen können.“² Pod pojmom hiperlinka ne nalazimo ništa više informacija ni u leksikonima književnih termina. Ova kompaktna definicija nam govori da hipertekst odlikuje tri stvari: link ili poveznica, tekst i multimedija i nelinearnost. Ono što čini hipertekst hipertekstom svakako je (hiper)link, koji čini da tekst postane nelinearan i premešten tj. daje mogućnost da se po njemu krećemo prema vlastitim interesovanjima.

Druga osobina internet-književnosti je 24-časovna dostupnost i mogućnost aktualizacije i promjene sadržaja, što čini da tekst na internetu u svakom trenutku može da bude promijenjen i aktualizovan. Treća osobina, i možda najvažnija, jeste interaktivnost. Dok nelinearnost nalazimo i u štampanim medijima, interaktivnost tj. uključivanje čitalaca u tekst najčešće komentarima možemo pronaći samo u internet-književnosti.

Internet u prvoj svojoj razvojnoj fazi nije sam po sebi donio neke velike mogućnosti inovacije. One će se tek pojaviti pojavom bloga, a kasnije i društvenih mreža.

Prvu pravu književnu internet-revoluciju izazvala je pojava bloga. Blog je skraćena od engleskog naziva *weblog*, što se prevodi kao internet-dnevnik. Radi se zapravo o softverskoj platformi, koja omogućava korisniku da objavljuje multimedijalne priloge na internetu, koji se mogu razvrstavati po datumu objavljivanja, sadržaju i sl. Iako su blogovi prevazišli po svom sadržaju klasično vođenje privatnog-javnog dnevnika, prilozi koji se objavljuju i dalje imaju u svom zaglavljju vrijeme objavljivanja. Prema svom sadržaju blogovi mogu obrađivati razne teme, a one mogu biti različite i u okviru samog bloga. Imamo tako kuvarske, putopisne, istraživačke i mnoge druge.

Blogovi imaju vrlo često živopisne naslove, jer blog, za razliku od štampanog izdanja knjige, nema mogućnost da vizuelno privuče čitaoca. Čitalac dolazi do blogova uglavnom preko opštih ili specijalnih internet-pretraživača, gdje se može naći samo naziv bloga i kratak opis sadržaja, pa je taj dio bloga izuzetno važan za svakog blogera, kako se nazivaju pisci blogova. Najpoznatije platforme za objavljivanje blogova su Wordpress i Blogger kompanije Google, mada se time lista ne ograničava. Za razliku od ovih planetarno popularnih platformi, postoje i one koje su popularne samo u određenim govornim područjima kao što je Twoday na njemačkom govornom području. Vrlo često su blogovi objedinjeni jednom stranicom, koja ih indeksira, sortira i predstavlja početnu stranicu onima koji se upuštaju u istraživanje bloga. Takva stranica na njemačkom govornom području je litblogs.

² <https://www.duden.de/node/676708/revisions/1641218/view>

net, a ona osim elektronskog izdanja ima i štampano izdanje, u kojem periodično objavljuje priloge sa najpopularnijih blogova.

Tek pojavom bloga nastaje ono što možemo nazvati internet-književnošću. Pisci koriste blog najprije kao mogućnost interakcije sa stalnim ili potencijalnim čitaocima, održavaju njime spisateljsku kondiciju, postavljaju sirovi materijal, isječke iz stvarnosti, iz svoga života, ali i priloge drugih autora. Internet platforma Tviter (*Twitter*) poznata je kao platforma za mikroblogovanje tj. objavljivanje mikroblogova, što su ništa drugo nego objave do 140 slovnih oznaka. To je veličina jedne kratke poruke (SMS) na mobilnom telefonu. Tek u skorije vrijeme Tviter daje mogućnost da dužina tvita tj. mikropriloga dosegne i do 280 oznaka. Tvitovi se pojavljuju na tzv. fidu tj. u liniji jedan ispod drugog, a sve to na stranici koju otvori korisnik na sopstveno ime. Dok se kod standardnog bloga komentari pojavljuju odmah ispod priloga, ovdje je za komentare potrebno kliknuti na prilog i onda se vidi uveličan prilog i komentari. Prilozi mogu biti javni i privatni. Tviter uglavnom služi kao alat za objavljivanje kratkih vijesti, obavještenja, podsjetnika, komentara na događaje, za dijeljenje sadržaja sa interneta itd.

Analizom više Tviter naloga, kako njemačkih tako i srpskih, dolazi se do zaključka da je internet-književnost i kod jednih i kod drugih u povoju. Iako ima mnoštvo autora, ne može se pronaći mnogo primjera onih koji koriste sve potencijale ove platforme ili isprobavaju granice ove književnosti. Od onih najznačajnijih, na srpskoj strani izdvojićemo Dragana Babića, dok sa njemačke strane imamo Florijana Majmberga (Florian Meimberg). Obojica su istovremeno i stvaraoci i analitičari ove književnosti.

Florijan Majmberg je režiser mlađe generacije, koji živi u Diseldorfu i bavi se prije svega snimanjem reklama, kako onih televizijskih, tako i internetskih. Iz ovog iskustva i potrebe, da se recipijentu (gledaocu/čitaocu) prenese poruka u što kompaktnijem vidu, razvila se i ljubav prema tvitovanju. Svoje tvitove objavljuje na nalogu: http://twitter.com/Tiny_Tales. On tvitove razumije kao *Tiny Tales* ili na njemačkom *Bierdeckelgeschichten*. U prevodu, to su priče na podmetačima za krigle ili flaše piva. Njegovi tvitovi vrlo uspješno su štampani kao knjiga pod naslovom: „Auf die Länge kommt es an: Tiny Tales. Sehr kurze Geschichten“ (srpski: U dužini je stvar: Tiny Tales. Jako kratke priče).

Kao primjer navodim jedan od njegovih tvitova:

„Die Linie war blau. Schwanger. Sie ging zurück ins Schlafzimmer, glitt ins Bett, schmiegte sich an seinen warmen Körper.“³ 2:32 PM Oct 15th

Dragan Babić, novosadski autor, esejista i kritičar, objavljuje na adresi <http://twitter.com/jakokratkaprica>. Ovdje možemo navesti jedan eksperiment koji je izveo sastavljajući tvitove od prvih riječi djela Miloša Crnjanskog. Jedan od takvih tvitova:

„Sneg. Sve je od snega.“

„Pa da, februar je. Zašto ti to smeta?“

„Podseća me na muža. Našli su njegov leš u snegu. Od tada sam na lekovima.“

5:36 PM – 1 Feb 2015

³ Linija je poplavila. Trudna. Vratila se u spavaću sobu, uletila u krevet i privila se uz njegovo toplo tijelo. „Postaćeš stric.“

Slične primjere nalazimo i kod drugih autora. Vidimo da se autori na Tviteru uglavnom ograničavaju na jako kratku priču i rijetko idu dalje od njenog proširivanja.

Kratke priče ili fleš-fikcija ne nastaju tek nastankom Tvitera. Nekada su se vrlo kratke priče pisale na kutijama cigareta, na maramicama, rubovima dokumenata. Bilo je autora koji su imali sklonosti ka takvoj formi, pa je David Albahari objavio antologiju kratke priče, koju je nazvao *Najkraće priče na svetu* (Gramatik, Beograd, 2004) u kojoj nalazimo priče autora kao što su Kafka, Borhes, Breht itd.

Branislav Živanović u 491. broju *Polja* analizira Tviter prozu kao eho usmenog pripovjedača: „Po jednostavnosti i jednoepizodičnosti događaja, Tviter proza bliža je anegdoti i priči iz života, nego šaljivoj priči/vicu i to po sledećim osobenostima: pripovedačevom stepenu objektivnosti i nepristrasnom odnosu prema pripovedanom, iako narator jeste uključen u narativnu sekvencu, bilo kao svedok-zapisivač, bilo kao junak-narator (prvo lice); po realističnim elementima, prigušenom humoru; uverljivošću istinitosti događaja sa distance.“⁴ Što se tiče sadržaja, Živanović ističe: „Kod pomenutih kratkih oblika jednoepizodičnost događaja počiva na jezgrovitom vođenju radnje, dok teme istovremeno mogu biti opšte i lokalne, ispričane tako da lokalno/pojedinačno pretenduje da dobije opštost; zatim, tematizovanje ljudskih sudbina, mana, sekvenci iz života na sažet ali jasan način, sa neočekivanim obrtom – efektним završetkom koji treba da sažme naraciju i dâ određena značenja.“⁵

Mali proboj su napravili američki pisci, koji se usuđuju da objave Tviter romane, među kojima ovdje ističemo Dženifer Igan. Igan objavljuje svoj roman od 600 tvitova *Black box* (2012) na Tviter nalogu časopisa *New Yorker*, a u njemačkoj verziji na Tviter nalogu časopisa *Spiegel*. Ti romani su, zapravo, umjesto niza rečenica i paragrafa, nizovi tvitova.

No, šta bi se drugo moglo očekivati?

Kod ovog pitanja trebalo bi krenuti od njemačkog blogera Albana Nikolaja Herbsta, koji je višegodišnje bologovanje pretvorio u teoriju i izdao *Malu teoriju literarnog blogovanja*. Nije ni čudo, jer i sam kaže da se književnom blogu prožimaju naracija, njena poetologija i teorija produktivnosti.⁶ Jer, ono što su pisci još od vremena rane moderne, pa sve do postmoderne i nakon nje, sebi postavili za cilj i jeste da se spoji bivstvo i poetika: „Unterhalb dieses Anspruchs ist nach Moderne und Postmoderne keine ernstzunehmende Ästhetische Theorie mehr akzeptabel.“⁷

Pišući o blogovanju, on svakako piše i o mikroblogovanju. Herbst smatra literarno blogovanje otjelovljenjem ideja postmoderne. Borhesova biblioteka postala je stvarnost. Herbst svoj život i blog koji vodi u tom smislu svakako vidi kao roman: „Tatsächlich habe ich bei einem Weblog genau das gleiche Gefühl wie beim Verfassen eines poetischen Textes,

⁴ Živanović, Branislav: "Tviter proza kao eho usmenog pripovjedača", *Polja*. Časopis za književnost i teoriju, br. 491, Kulturni centar Novog Sada, 2015, str. 89–96.

⁵ *Ibid.*

⁶ Herbst, Alban Nikolaj (Herbst, Alban Nikolai): *Dschungel. Anderswelt*, <http://albannikolaiherbst.twoday.net/>

⁷ Ispod ovog zahtjeva nakon moderne i postmoderne više nije prihvatljiva nijedna estetska teorija koja bi se mogla uzeti za ozbiljno.

nämlich zu meinem idealen Leser zu sprechen – diesmal jedoch nicht als strukturierender Autor, sondern als literarische Figur aus einem Roman.“⁸

Vidimo da je Herbst na tragu nečeg što bi se zaista moglo nazvati internet-književnošću, a to je književnost koja koristi novu formu i novi medij na taj način da vlada njome, a ne da se samo prilagođava novim uslovima. Ono što trenutno možemo vidjeti na internetu, kao i na blog-plattformama i na Tviteru to je da je književnost još uvijek konzervativna, da se novim medijima pristupa na tradicionalan način, da se novo vino sipa u mjevove stare.

Koje su to onda mogućnosti, koje stoje na raspolaganju autorima, a skoro da se nimalo ne koriste? To su prije svega: komentarisanje i reemitovanje tvita (retvitovanje), favorizovanje tvita, korištenje multimedije, pretrage prema ključnoj riječi (hešteg), interakcija među čitaocima, kao i drugi sadržaji poput dijeljenja lokacije itd. Veoma važan segment je i linkovanje sadržaja, čime se pokušava premrežiti sopstveni sadržaj, uvezati ga sa drugim blogovima i autorima i time stvoriti jednu virtuelnu džunglu koja bi bila umjetnički surogat stvarnoga svijeta, ali i ostvarenje postmodernih maštarija prvih teoretičara postmoderne.

Ovdje se mora priznati da bi pisanje romana, koji bi koristio sve ovo što je navedeno, bila velika avantura, ali nije ni nemoguće. Izveo sam lično eksperiment sa jednim blogom, koji nažalost nije više dostupan na mreži, gdje sam napravio profil jednog arheologa, koji vodi dnevnik o svojim iskopavanjima i onome što mu se svakodnevno dešava. Zatim sam napravio više profila, od kojih je jedan od njegove navodne ljubavnice, jedan od supruge, a jedan od „poslovnih“ partnera. Zatim sam komentarisao priloge i ubrzo je izbila svađa između supruge i ljubavnice. Tu su se, naravno, uključivali i realni, meni nepoznati, komentatori. Blog je prekinut tako što je fiktivna policijska uprava ostavila obavještenje da se radi o kriminalnoj grupi, koja je preko bloga dogovarala krijumčarenje. Sve u svemu, blog je dostigao enormnu popularnost i jedno vrijeme je bio na listi najčitanijih srpskih blogova na platformi *Vordpres*.

Ovaj eksperiment govori o tome da autor mora da „pokrene“ platformu da radi za njegov cilj ma koliko to iziskivalo kreativnosti, saradnje ili napornog rada. Potrebno je, dakle, pustiti da medij „radi“ za književnost. Sagledavajući istoriju romana, možemo vidjeti da roman uvijek i iznova usisava nove forme i njima omogućava sebi život i opstanak. Ovo „isisavanje“ života iz forme Tvitera još uvijek se nije desilo, kao uostalom ni iz bloga. Još uvijek su to platforme koje su sluge štampanoj književnosti. Možemo to gledati i iz ekonomskog ugla: Tviter književnost morala bi biti besplatna barem sa današnjim tehničkim mogućnostima. Ne postoji mogućnost da se plati da biste bili prijatelj sa nekim na Tviteru, a ni bilo koja druga mogućnost plaćanja konzumiranja sadržaja.

Vidimo da se ono što se teoretski može reći za blog-književnost, većinski može da važi i na za Tviter-književnost. Međutim, formalna razlika od 140/280 slovnih oznaka sa jedne strane i neograničen unos sa druge strane, utiče na potpuno drugačiji doživljaj. Kada bi se sve ovo primijenilo, Tviter književnost bi se oslobodila okova forme i postala od porobljenog porobljivač, te na taj način stekla status autonomnog žanra u okviru elektronske i internet-književnosti. Sam čin vladanja formom upravo to i znači i dokaz je „zrelosti“ žanra da nosi sebe i takvim se predstavlja svijetu.

⁸ Zaista na blogu imam upravo isti osjećaj kao kad sastavljam neki poetički tekst, naime da govorim idealnom čitaocu – ovoga puta ne kao autor koji strukturira, nego kao književni lik iz nekog romana.